

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

AKTIVITY DDM SE ZAMĚŘENÍM NA SPONTÁNNÍ ČINNOST

ACTIVITIES OF HOUSES FOR CHILDREN AND YOUTH IN PARTICULAR SPONTANEOUS ACTIVITIES

Bakalářská práce: 10-FP-KPP-023

Autor:

Pavína LIVOROVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

Konzultant: .

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
58	3	5	7	19	1+1CD

V Liberci dne: 23. 6. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

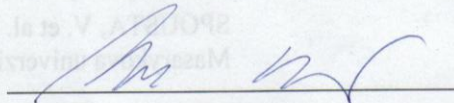
pro (kandidát): Livorová Pavlína
adresa: Smetanova 1281, 512 51 Lomnice nad Popelkou
studijní obor (kombinace): Pedagogika volného času
Název BP: **Aktivity DDM se zaměřením na spontánní činnost**
Název BP v angličtině: **Activities of Houses for children and youth, in particular spontaneous activities**
Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 7.4.2010

děkan

vedoucí katedry

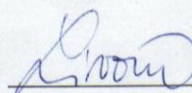
Převzal (kandidát):

Pavlína Livorová

Datum:

2.6.2011

Podpis:

Název BP:	ČINNOSTI DDM SE ZAMĚŘENÍM NA SPONTÁNNÍ ČINNOST
Vedoucí práce:	PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.
Cíl:	Podat ucelený obraz domu dětí a mládeže jako jednoho z typů volnočasových institucí v ČR. Objasnit současné pojetí funkcí a úkolů DDM v souvislosti s reformou vzdělávání v ČR. Ve výzkumném šetření se zaměřit zejména na spontánní činnosti a na způsoby realizace v praxi.
Požadavky:	1) Prostudovat literární zdroje 2) Formulovat výzkumný problém, připravit vhodný výzkumný nástroj a zrealizovat výzkumné šetření 3) Aplikovat zjištěné zkušenosti ve vlastních námětech
Metody:	Dotazník pro DDM v ČR týkající se využití spontánní činnosti v jejich zařízení.
Literatura:	<p>HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.</p> <p>MACEK, M., HÁJEK, B. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Praha: MŠMT – odbor pro mládež, 2002. 167 s.</p> <p>PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.</p> <p>Vyhláška MŠMT č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.</p> <p>MACEK, M. et al. Metodika : pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Praha : NIDM, 2007. 92 s.</p> <p>MACEK, M. et al. Střediska pro volný čas dětí a mládeže : souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností. Praha : MŠMT - odbor pro mládež, 1998. 119 s.</p> <p>SPOUSTA, V. et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 37 s. ISBN 80-210-1274-9.</p>

Čestné prohlášení

Název práce: Aktivita DDM se zaměřením na spontánní činnost
Jméno a příjmení autora: Pavlína Livorová
Osobní číslo: P08000388

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 23. 6. 2011

Pavlína Livorová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PaedDr. Jitce Jursové, Ph.D. za odborné rady. Dále bych chtěla poděkovat ředitelce DDM Sluníčko Věře Bártové za spolupráci a cenné připomínky.

Na závěr bych také ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu během mého studia.

Anotace

Bakalářská práce, zabývající se problematikou činností DDM, se dělí na dvě základní části, teoretickou a praktickou.

Účelem teoretické části je přiblížit a definovat formy činností DDM a jejich nezastupitelnou roli ve výchově a vzdělávání dětí a mládeže. V teoretické části byla použita metoda analýzy dostupné odborné literatury a zdrojů.

V praktické části se věnuji průzkumu realizace spontánní činnosti DDM v praxi. Průzkum byl zaměřen na DDM Libereckého a Královéhradeckého kraje a byl realizován pomocí dotazníkového šetření. Součástí praktické části je vlastní návrh realizace spontánní činnosti.

Klíčová slova: volný čas, výchova ve volném čase, dům dětí a mládeže, spontánní činnost

Annotation

The Bachelor labour dealing with the activities of DDM is divided into two parts, theoretical and practical.

The purpose of the theoretical approach and define forms of activities DDM and their irreplaceable role in the upbringing and education of children and youth. In the theoretical part of the analysis method was used existing literature and resources.

The practical part is devoted to a survey of spontaneous activity DDM implementation in practice. The survey was aimed at Hradec Kralove and Liberec DDM region and was carried out using a questionnaire survey. The Part of the practical implementation of the proposal's own spontaneous activity.

Keywords: leisure, leisure time education, the house of Children and Youth, spontaneous activity

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
1 Volný čas	13
2 Výchova ve volném čase	15
2.1 Funkce výchovy ve volném čase	16
2.2 Historie výchovy ve volném čase	16
2.2.1 Předválečné období	17
2.2.2 Poválečný vývoj	17
2.2.3 Devadesátá léta	18
3 Domy dětí a mládeže jako součást výchovně vzdělávací soustavy ČR	20
3.1 Preprimární vzdělávání	20
3.2 Základní vzdělávání	20
3.3 Sekundární vzdělávání	21
3.4 Terciární vzdělávání	21
3.5 Vybraná zařízení pro zájmové vzdělávání	22
3.5.1 Školní	22
3.5.1.1 Školní družiny	22
3.5.1.2 Školní kluby	23
3.5.1.3 Základní umělecké školy	23
3.5.2 Mimoškolní	24
3.5.2.1 Parky a hřiště	24
3.5.2.2 Informační centra pro mládež	24
3.5.2.3 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	24
4 Specifikace DDM	26
4.1 Vymezení pojmu DDM	26
4.2 Vývoj DDM	27
4.3 Organizační předpisy DDM	27
4.3.1 Zřizovací listina	27
4.3.2 Organizační řád	28
4.3.3 Další vnitřní závazné pokyny	28
4.3.4 Školní vzdělávací program DDM	29
4.4 Činnosti domu dětí a mládeže	29
4.4.1 Nabízené formy činností v DDM	30
4.4.1.1 Pravidelná zájmová činnost	31
Charakteristika jednotlivých zájmových útvarů:	31
4.4.1.2 Zájmová činnost příležitostná	32
4.4.1.3 Pobytové akce	32
4.4.1.4 Individuální práce – práce s talentovanou mládeží	32

4.4.1.5	Spontánní činnost	33
5	Podmínky pro spontánní činnost	34
5.1	Prostorové a materiální vybavení	34
5.2	Personální a organizační zajištění	35
5.3	Otevřený klub pro mládež jako jedna z forem spontánní činnost	35
6	Praktická část	37
6.1	Cíl	37
6.2	Průzkum	37
6.2.1	Výzkumné otázky	37
6.2.2	Použitá metoda	38
6.2.3	Výzkumný vzorek	38
6.2.4	Sběr a analýza dat	38
6.2.5	Vyhodnocení průzkumu	39
6.3	Návrh realizace spontánní činnosti	47
	Závěr	52
	Seznam použité literatury:	53
	Seznam příloh	55
	Přílohy	56
	Využití spontánní činnosti v domech dětí a mládeže	56

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Návrh členění místnosti.....	47
Obrázek 2 - Klidový kout	48
Obrázek 3 - Herna.....	48
Obrázek 4 - Taneční parket.....	49
Obrázek 5 - Příklad úpravy prostor	49

Seznam grafů

Graf 1 - Jaké aktivity nabízíte?	41
Graf 2 - Jaké vybavení mají zájemci k dispozici?	41
Graf 3 - Jaké služby mají návštěvníci k dispozici?.....	42

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Jakou formou nabízíte spontánní činnost?.....	39
Tabulka 2 – Jakou formou probíhá dohled?	39
Tabulka 3 - Je návštěvnost omezena věkem?	43
Tabulka 4 - Nabízené služby jsou:.....	44
Tabulka 5 - Jaká je přístupnost do místa určeného spontánní činnosti?.....	44
Tabulka 6 - Jak často mají zájemci možnost využít spontánní činnost ve Vašem DDM?.....	45
Tabulka 7 - Kolik návštěvníků se u Vás denně vystřídá?.....	46

Seznam použitých zkratk

- **ČR – Česká republika**
- **DDM – Dům dětí a mládeže**
- **MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**
- **NIDM – Národní institut dětí a mládeže**
- **SVČ – Středisko volného času**
- **YMCA – Young Men's Christian Association**
- **YWCA – Young Women's Christian Association**

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma činnosti domů dětí a mládeže se zaměřením na spontánní činnost. Důvodem tohoto výběru jsou mé zkušenosti s prací v takovýchto zařízeních. Hlavní myšlenkou této práce je poukázat na důležitost domů dětí a mládeže a jejich nezastupitelnou roli ve výchovně vzdělávacím systému.

Ještě dnes se mnohdy setkáme s podceňováním náplně volného času dětí a mládeže, proto je tato práce v teoretické části zaměřena na přiblížení pojmů volný čas a výchova ve volném čase. Seznamuje se základními institucemi, zajišťujícími naplnění volného času dětí a mládeže.

O volném čase se hovoří jako o rizikovém faktoru, či jako o časované bombě. Jeho množství relativně vzrůstá, kvantita však neznamena automaticky jeho kvalitní využívání. Neovlivňování využívání volného času a výchovy k němu ze strany společnosti a ponechání této oblasti zcela na komerci by mělo nedozírné následky. Pokud není institucionální nabídka v místě dostatečná a odpovídající, mohou si děti a mládež nacházet jiné aktivity, které jsou často společensky nežádoucí.

Mezi instituce zaštiťující volný čas dětí a mládeže patří také střediska volného času, dělí se dále na stanice zájmových činností a domy dětí a mládeže, kterým se budu ve své práci věnovat. Domy dětí a mládeže jako školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou považována za jeden z nejvýznamnějších nástrojů v ovlivňování účelného trávení volného času dětí a mládeže. Tyto instituce mají významný podíl na formování osobnosti mladého člověka, na podpoře rozvíjení jeho přirozených zájmů, potřeb a talentu. Činnost v těchto zařízeních je podstatnou součástí primární prevence negativních jevů, které současnou mladou generaci v nemalé míře ohrožují. Cílem této práce je podat ucelený obraz domu dětí a mládeže jako jednoho typu volnočasových institucí v ČR. Objasnit současné pojetí funkcí a úkolů DDM v souvislosti s reformou vzdělávání v ČR. Ve výzkumném šetření se zaměřit zejména na spontánní činnosti a na způsoby realizace v praxi.

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na empirický průzkum využití spontánní činnosti v domech dětí a mládeže, prováděna v Libereckém a Královéhradeckém kraji. Spontánní činnost je vzhledem k současným trendům životního stylu mladé generace - odklonu od organizovanosti, od zájmu navštěvovat pravidelné aktivity, pocítovat přímý vliv pedagoga či jiného organizátora, jedním ze způsobů, jak zaujmout velkou část neorganizované mládeže.

V závěru praktické části jsem navrhla vlastní koncept realizace spontánní činnosti v domech dětí a mládeže. Tento koncept jsem vytvořila na základě získaných informací, jak z odborné literatury, tak z vlastního průzkumu.

1 Volný čas

Existuje více pojetí volného času. Hofbauer (2004, s. 13) například charakterizuje volný čas jako *„činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení“*. Mezi jeho hlavní funkce uvádí odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti.¹

Podle J. Pávkové se *„pod pojem volný čas běžně zahrnují odpočinek rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnost s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečují biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).“*²

V pedagogickém slovníku je pojem volný čas vysvětlen jako *„čas se kterým může člověk nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“*³

Volný čas tedy můžeme chápat jako opak doby práce, společenských povinností a závazků, včetně závazků v rodině a závazků k sobě samému ve smyslu uspokojování primárních potřeb. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybírat. Pro děti a mládež je to doba, která nezahrnuje vyučování a s ním spojené činnosti. Dále pak to není doba nutná k obsluze svých potřeb a chodu domácnosti, i když někteří lidé mohou mít jako koníček právě přípravu jídla nebo péči o zahrádku atd. Jednoduše lze volný čas chápat jako čas, který nám zbývá po splnění všech povinností.

Volný čas dětí a mládeže hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivním začleňování do společnosti. Důsledkem snížení zájmu a kvality společenské péče o volný čas dětí a mládeže je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím alespoň částečně kompenzovat případné nedostatky školského systému a vlivu rodinného prostředí.

¹ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*, s.13

² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 13

³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*, s. 274

Organizovat svůj volný čas by se člověk měl učit od dětství. Dle Úmluvy o právech dítěte je však žádoucí, aby volný čas dětí a mládeže byl pedagogicky ovlivňován. Děti nemají ještě tolik zkušeností, nedokážou se samy zorientovat ve všech oblastech zájmových činností, proto je důležité děti k výběru citlivě vést. „*Míra ovlivňování volného času závisí na věku dítěte, jeho mentální i sociální vyspělosti i na výchově v rodině.*“⁴ V předškolním věku dítěte by měl být volný čas celý organizován dospělými, ať již to jsou rodiče, příbuzní nebo pedagogové volného času, aby se děti naučily jak svůj volný čas kvalitně a smysluplně trávit.

Volný čas by měl být naplňován smysluplnými a rozvíjejícími aktivitami, které nemají jen uspokojovat os. zájmy a potřeby, ale také poskytovat prostor pro získávání sociálních zkušeností a posilování odpovědnosti.⁵

*„Volný čas jedinců a v úhrnu jedinců volný čas společnosti, představuje duchovní bohatství společnosti a její významnou systémovou charakteristiku.“*⁶

⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 14

⁵ KRAUS, POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 169

⁶ SAK, SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce*, s.59

2 Výchova ve volném čase

I volný čas skýtá prostor pro výchovné působení. Pojem výchovy ve volném čase by měl podle Pávkové (2008) splňovat tato kritéria, abychom mohli o výchově mimo vyučování hovořit - probíhá mimo povinné vyučování, probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se převážně ve volném čase.

Jak je již řečeno v předchozí kapitole, zvláštností volného času dětí a mládeže je potřeba výchovného ovlivňování. Důležitá je nejen výchova ve volném čase, ale i výchova k volnému času, zahrnující motivaci dětí a mládeže k vhodnému trávení volného času, osvojení potřebných vědomostí a dovedností a usměrňování jejich zájmů.

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Důsledkem snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím, i když jen do jisté míry, kompenzovat případné nedostatky školského systému a vlivu rodinného prostředí.

„Zájmové vzdělávání je souhrn vzdělávacích, poznávacích, rekreačních, dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňujících získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku.“⁷

Pávková dále říká, že: *„Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti.“⁸*

⁷ MŠMT. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha. s. 54

⁸ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 34

2.1 Funkce výchovy ve volném čase

Zájmové vzdělávání podle J. Pávkové plní tyto funkce:

- **Výchovně-vzdělávací** - prostřednictvím zájmových činností se děti motivují k smysluplnému využívání volného času, k získávání nových dovedností, vědomostí a návyků
- **Zdravotní** - usměrňování režimu dne, což pomáhá utvářet zdravý životní styl, podněcování k pohybu na čerstvém vzduchu, trávení volného času v příjemném prostředí
- **Sociální** – vyrovnávání rozdílů mezi dětmi z různého rodinného prostředí, důležitý je také nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského života
- **Preventivní** – prevence sociálně patologických jevů⁹

Výchova ve volném čase vede účastníky k seberealizaci a sebepoznávání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení. Tím se podílí na kultivaci osobnosti, na rozvoji talentů a vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb, umožňuje účast na kulturním životě a kompenzuje emocionální nedostatky „pracovního“ světa, zdůrazňující komunikaci.

Jedním z rostoucích významů výchovy ve volném čase je nedostatečné formální vzdělání jako příprava mladé generace. Výchova ve volném čase v tomto případě plní funkci doplňkovou, ale nezastupitelnou.

2.2 Historie výchovy ve volném čase

Mezi hlavní předpoklady rozvoje volného času patřilo zkracování pracovní doby u dospělých. Podle J. Pávkové se lidé začali zabývat problematikou volnočasové výchovy se začátkem povinné školní docházky a s rozvojem průmyslové výroby. V této

⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 39-41

době se mnoho rodin stěhuje do velkých měst za práci, kde pracují oba rodiče a to po většinu dne. Za těchto podmínek začala být péče o děti zaměstnaných rodičů nutností. Zakládaly se podpůrné spolky, konaly se prázdninové osady a různé akce se zábavným a výchovným zaměřením.¹⁰

Dále podle J. Pávkové bylo zásluhou obcí, sdružení dospělých i mládeže, osvícených pedagogů, lékařů a veřejných pracovníků, že se rozvíjely nové typy činností a realizačních institucí. Již na počátku vykryštovaly dva hlavní způsoby jejich vzniku a fungování, které přetrvaly až do současnosti.

2.2.1 Předválečné období

V zemích západní Evropy např. ve Francii rozvíjejí svou činnost domy mládeže a kultury, ubytovny mládeže, prázdninové kolonie a letní tábory dětí a mládeže. V těchto zemích také začaly získané zkušenosti analyzovat a teoreticky reflektovat. Díky tomu vznikají v této době počátky pedagogiky volného času v Německu, ve Francii pak v roce 1936 vznikl první sekretariát pro mládež a tělovýchovu, na který navázalo po druhé světové válce vytvoření samostatného ministerstva mládeže a sportů.

Druhý model v zemích bývalého sovětského svazu byl spjat s přímým vlivem státu a s jeho ideologií. Utvářely se výchovné a vzdělávací působení v zemích s vysokou negramotností a nízkou životní a kulturní úrovní. Takto vznikaly nová zařízení domů pionýrů, odborné stanice mladých přírodovědců, turistů, dětských stadionů.

2.2.2 Poválečný vývoj

V poválečné době se sdružení, zařízení a jejich aktivity se v obou částech kontinentu dále rozšiřovaly. V západoevropských zemích se především rozvíjela sdružení zájmových aktivit, sítě hřišť, parků a další herní prostory středisek volného času dětí a mládeže. V tehdejším Sovětském svazu vznikala kromě domů a odborných stanic také denní zařízení pro děti zaměstnaných rodičů. Předchůdci dnešních družin se stali kolem roku 1885 útulky pro děti školou povinné, o které se rodiče z důvodu pracovní zaneprázdněnosti nebo nemoci nemohli starat. Prvním z nich byl útulek v Praze

¹⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 25

na Vyšehradě založen pražskou obcí. Později byly útulky zakládány i v dalších částech Prahy.

„Hlavním cílem bylo zaměstnat děti tak, aby se nemohli věnovat nevhodným, škodlivým a závadným činnostem.“ Důraz byl kladen na tělovýchovnou, turistickou a pracovní výchovu. Dále byly děti vedeny k přírodě a poznávání regionu, ve kterém žily, učily se samoobsluze a plnily domácí úkoly.¹¹ Již v této době byl vznesen požadavek, aby tuto práci vedl pedagogicky vzdělaný pracovník, v této době to byla *industriální učitelka*, tedy učitelka ručních prací. V roce 1931 byly útulky přejmenovány na družiny pro školní mládež. Tyto družiny byly v roce 1948 součástí školské soustavy jako mimoškolní zařízení. K další změně došlo v roce 1960, kdy byly školní družiny určené pro děti prvního stupně a pro děti druhého stupně se zřizovaly školní kluby.

Domy mládeže a pionýrů byly od začátku přístupné všem dětem a mladým lidem pro dobrovolnou účast na zájmových aktivitách. Tato zařízení byla v této době také velice docenována západními pedagogy pro možnost svobodného rozhodnutí zájmového oboru, také v mnoha případech jako odborně i výchovně zaměřené přípravy na volbu příštího povolání. První středisko volného času s názvem Dům pionýrů a mládeže, bylo u nás postaveno v padesátých letech v Brně. Tyto zařízení se u nás orientovaly spíše na organizovanou činnost dětí a mládeže a na kolektivní citění v organizovaných aktivitách. Střediska využívala školních, ale i neškolních prostor, jako například zrušené zájezdní hostince nebo vyvlastněné vily. Přes velké rozdíly se v obou částech Evropy projevíly obdobné aktivity a shodné rysy. Omezené mezinárodní kontakty neznemožnily ani možnost pořádání mezinárodních soutěží, přehlídek a festivalů.

2.2.3 Devadesátá léta

Devadesátá léta dvacátého století byla doba, kdy se společnost začala zásadně proměňovat, zesílily mezinárodní kontakty. V postkomunistických zemích se pionýrské organizace staly pouze jedním z většího počtu subjektů v této oblasti a nově vymezily svoje pojetí. Dosavadní typy zařízení jako školní družiny, kluby a základní umělecké školy, dále rozvíjely svou činnost. Domy pionýrů a mládeže se přeměnily na domy dětí a mládeže, které zachovaly a dále rozvíjely dosavadní činnosti pravidelné, příležitostné, prázdninové a nově zaměřily svou pozornost také na činnost spontánní. Do této doby

¹¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 26

patří také návrat organizací s předválečnými tradicemi, především YMCA, YWCA a Junák.¹²

Volný čas začal být komerční záležitostí, v této oblasti začalo podnikat mnoho společností. Volným časem se začalo zabývat a zabývá se stále více jednotlivců a organizací. Dětské organizace se snaží své činnosti naplnit co nejvíce atraktivním programem, aby se rozšířila jejich členská základna, domy dětí a mládeže pořádají velké množství zajímavých činností nejen pro děti a mládež, ale i pro dospělé. Je proto pravděpodobné, že vývoj volnočasových aktivit bude mít do budoucna vzroste, a s pojmy „volný čas“ a „volnočasové aktivity“ se budeme potkávat čím dál tím častěji.

¹² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 22-28

3 Domy dětí a mládeže jako součást výchovně vzdělávací soustavy ČR

Mým cílem v této kapitole je poukázat na důležitost zájmového vzdělávání jako součást výchovně vzdělávací soustavy. Systém vzdělávání a odborné přípravy je v České republice strukturován do šesti kategorií.

3.1 Preprimární vzdělávání

Prvním z nich je preprimární vzdělávání. Předškolního vzdělávání v mateřské škole se účastní děti ve věku od 3 do 6 let, ale i děti starší s odkladem povinné školní docházky, výjimečně děti mladší. *„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“*¹³

3.2 Základní vzdělávání

Dalším stupněm je Základní vzdělávání (primární a nižší sekundární vzdělávání). *„Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině, žákům má pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.“* Základní vzdělávání se řídí dle Rámcového vzdělávacího programu. Základní škola je rozdělena na dva stupně a ty tvoří povinnou školní docházku. V šestém nebo osmém ročníku základní školy je možný přestup na víceleté gymnázium.

¹³ Eurydice. *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě*. Česká republika. str. 15

3.3 Sekundární vzdělávání

Dalším stupněm je vyšší sekundární vzdělávání. Toto vzdělávání se uskutečňuje především na středních školách, z nichž část poskytuje vzdělání všeobecné a část odborné. Zvláštní skupinu tvoří konzervatoře. Ty pokrývají s částí také nižší sekundární vzdělávání. Mohou být zakončeny maturitní zkouškou, většinou však absolventi získávají vyšší odborné vzdělání. „*Střední školství je bohatě diferencovaný systém, který zajišťuje vzdělávání a praktickou odbornou přípravu pro téměř celou populaci mladých lidí po ukončení jejich povinné školní docházky a před nástupem do zaměstnání nebo před vstupem na vysokou školu. Cílem středního vzdělávání je rozvíjet vědomosti, dovednosti a hodnoty získané ve vzdělávání základním, a to buď širším všeobecným vzděláváním, nebo odborným vzděláváním spojeným se všeobecným. Střední školy navštěvují žáci ve věkovém rozmezí většinou od 15 do 18 let.*“¹⁴ Po absolvování sekundárního vzdělávání lze získat střední vzdělání s maturitní zkouškou, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání.

Postsekundárním neterciárním vzděláváním může být nástavbové studium zakončené maturitní zkouškou pro žáky učebního oboru, nebo studium dalších středních škol pro získání dalších kvalifikací v jiných oborech.

3.4 Terciární vzdělávání

Terciární vzdělávání poskytují vysoké školy univerzitního i neuniverzitního typu. Další typ zařízení poskytujícího terciární vzdělávání jsou vyšší odborné školy. „*Vysoká škola uskutečňuje akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání. Všechny vysoké školy uskutečňují vedle studijních programů i činnosti výzkumné, vývojové, umělecké, popř. další tvůrčí činnosti.*“¹⁵ Na všech univerzitních vysokých školách je zavedeno třístupňové studium (bakalářské, magisterské a doktorské).

Na závěr představuje publikace *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě* další vzdělávání a odbornou přípravu.

„*V současné době se další vzdělávání uskutečňuje v oblastech:*

¹⁴ Eurydice. *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě. Česká republika.* 18-24

¹⁵ Eurydice. *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě. Česká republika.* str.40

- *všeobecného vzdělávání pro nepatrnou menšinu těch, kteří ho nenabývali v počátečním vzdělávání, v přípravných kurzech k přijímacím zkouškám na střední a vysoké školy a v jazykovém vzdělávání;*
- *dalšího odborného vzdělávání a přípravy (získání, rozšíření či doplnění kvalifikace, rekvalifikace, v některých povoláních povinné pravidelné aktualizování vědomostí a dovedností);*
- *občanského/zájmového vzdělávání (v naší zemi tradičního), které má obecně kultivační charakter a uspokojuje zájmy občanů, např. v oblasti politiky, dějin, kultury apod.*¹⁶

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání nabízejí zájmové vzdělávání v různých zájmových oblastech. Uskutečňuje se zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.

3.5 Vybraná zařízení pro zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Můžeme je rozdělit na zařízení, které fungují v prostorách školy a mimo školu. Mezi školní patří školní družina, klub nebo různé zájmové kroužky po vyučování. Mezi mimoškolní můžeme podle Hofbauera řadit parky a hřiště, střediska volného času dětí a mládeže, základní umělecké školy a informační centra mládeže.¹⁷

3.5.1 Školní

3.5.1.1 Školní družiny

Školní družiny jsou zaměřeny na žáky prvního stupně základní školy. Jsou zřizovány v prostorách školy, což je pro žáky dobře známé prostředí. Činnosti školní družiny navazují specifickým způsobem na vzdělávací činnost základní školy.¹⁸

¹⁶ Eurydice. *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě. Česká republika.* str. 48

¹⁷ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*, s.75-91

¹⁸ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* str.112

„Kromě výchovné a zdravotní funkce má velký význam sociálního poslání, protože toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.“ Vzhledem k věkovým zvláštnostem dětí mladšího školního věku, zejména k velké šíři a labilitě zájmů, se výchovná činnost orientuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností a uspokojení velké potřeby pohybu. Školní družiny mohou organizovat zájmovou činnost v kroužcích i pro ostatní zájemce, kteří nejsou členy školní družiny za úplatu.¹⁹

Školní družiny jsou nejrozšířenějším zařízením pro výchovu mimo vyučování.

3.5.1.2 Školní kluby

Školní kluby pracují se žáky druhého stupně základní školy. *„Vycházejí z charakteristik této věkové skupiny, zejména z větší samostatnosti dětí a jejich vyhraněnější a specializovanější zájmové činnosti.“* Na rozdíl od školních družin, pracují plně na principu dobrovolnosti, ustupuje také do pozadí sociální funkce zařízení. Hlavní cíl školních klubů vidíme v zájmové činnosti – v pravidelných kroužcích, souborech, tělovýchovných oddílech nebo v průběžné nabídce spontánních aktivit v prostorách klubu zařízených jako herny, čtenářské koutky počítačové pracovny nebo prostory (vnitřní i venkovní) upravené pro neformální setkávání a komunikaci.²⁰

3.5.1.3 Základní umělecké školy

Základní umělecké školy se věnují dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné oblasti. Zaměřují se na obory hudební, hudebně-pohybové, výtvarné a literárně dramatické. Mezi jejich poslání patří také příprava nadaných žáků pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.²¹

¹⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 112 - 120

²⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 112 - 120

²¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 44

3.5.2 Mimoškolní

3.5.2.1 Parky a hřiště

Dětské hřiště je vymezené prostranství, kde se mohou děti volně pohybovat a využívat všech statických nemovitých objektů, jako jsou prolézačky, houpačky, pískoviště apod. k vyhovění svých momentálních nálad a nápadů realizovatelných v rámci možností a určení hřiště. Svobodný pohyb po prostranství a možnost využívání veškerého vybavení a součástí hřiště je samozřejmostí. Součástí dnešního městského života se stala zejména hřiště spontánních her malých dětí. Dále zde můžeme najít streetbalová nebo basketbalová hřiště pro dospívající, přenosné i stabilní lezecké stěny, skateboardové rampy, cyklistické trasy a okruhy, naučné poznávací stezky i areály zdraví.²²

Pod pojmem park si můžeme představit klasický park, který je součástí města nebo krajiny, ve které se nachází udržovaná zeleň. Plní funkci relaxační a estetickou. Dalším typem parků mohou být různé formy zábavních parků, aqvaparků, tematické parky, které slouží k aktivní formě odpočinku celé rodiny.

3.5.2.2 Informační centra pro mládež

ICM jsou místa, která působí při nestátních neziskových organizacích pracujících s dětmi a mládeží nebo při domech dětí a mládeže. Jejich pracovníci pomáhají mladým odpovědět na jejich otázky a snaží se jim poradit s různými problémy. Informace jsou poskytovány zdarma, diskrétně a anonymně a podle zásad Evropské charty informací pro mládež. Informační centra dále pořádají workshopy, besedy a přednášky.

3.5.2.3 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Klíčovým činitelem, iniciátorem a organizátorem volnočasových aktivit dětí a mládeže se u nás ve druhé polovině minulého století stala střediska volného času. Posláním středisek volného času je motivovat, podporovat a vést děti, mládež a dospělé

²² HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. s. 82

k rozvoji osobnosti, ke klíčovým kompetencím, zejména smysluplnému využívání volného času a to širokou nabídkou aktivit v bezpečném prostředí. Mohou poskytovat metodickou, odbornou, popřípadě materiální pomoc účastníkům zájmového vzdělávání, případně školám a školským zařízením. Středisko zpravidla provozuje svoji činnost během celého roku, a to i ve dnech, ve kterých neprobíhá školní výuka.

Podle J. Pávkové se současný počet volnočasových středisek pohybuje kolem tří set.²³

Střediska volného času můžeme rozdělit na dva typy, podle šíře oblasti působnosti.

- *„Dům dětí a mládeže (dále jen DDM), který organizuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání*
- *Stanice zájmových činností, zaměřená na jednu oblast zájmového vzdělávání „²⁴*

Nejběžnější formou střediska volného času, jsou výše zmíněné DDM.

²³ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* s. 122

²⁴ *Vyhláška MŠMT č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.*

4 Specifikace DDM

DDM se vyznačují vymezenými funkcemi, výchovnými a vzdělávacími cíli, určitým stupněm institucionalizace a profesionalizace, organizační strukturou, prostorovou a materiální vybaveností. Dále pak dobrovolností na účasti zájmových činností. DDM mají nezastupitelnou úlohu zvláště při objevování a rozvoji zájmů a nadání, v celoroční činnosti včetně školních prázdnin a v navazování mezinárodních kontaktů s obdobnými zahraničními zařízeními.

DDM rozvíjejí tradičními i novými způsoby zájem o umění, techniku, vědy o přírodě a společnosti, o sporty a turistiku, o zábavu a oddech, o veřejně prospěšnou práci, o ochranu životního prostředí a mezinárodní aktivity.

DDM tvoří síť výchovně-vzdělávacích aktivit. Pracují celoročně a třetina akcí je o víkendech. Vyvrcholením mohou být prázdninové tábory, které mívají rekreační charakter. Při zájmových činnostech lze úspěšně provádět integraci handicapovaných dětí. Svoji činností dále naplňují základní poslání primární prevence negativních jevů.²⁵

4.1 Vymezení pojmu DDM

Dle pedagogického slovníku dům dětí a mládeže je „školské zařízení pro mimoškolní zájmovou činnost a zájmové vzdělávání ve volném čase.“²⁶

Domy dětí a mládeže se řídí zákonem č. 561/2005 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Jejich zřizovateli mohou být školský úřad, obec, církev, soukromý nebo jiný subjekt. DDM jsou jedním z typů středisek pro volný čas dětí a mládeže s širokou, všestrannou působností zahrnující celou oblast zájmového vzdělávání a dalších činností.

²⁵ MACEK, Milan, et al. *Střediska pro volný čas dětí a mládeže : souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností.* str. 10

²⁶ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník.* str. 51

4.2 Vývoj DDM

Jak již bylo řečeno v kapitole o historii výchovy ve volném čase, první dům dětí a mládeže u nás vznikl v roce 1949 v Brně. Síť DDM (tou dobou domů pionýrů) se rychle rozšiřovala a podle školského zákona z roku 1960 se stala součástí vzdělávací soustavy. V roce 1966 bylo v České republice 145 těchto zařízení. Po roce 1990 došlo k transformaci bývalých Domů pionýrů a mládeže, a zařízení musela překonávat tendence hrozící oslabit jejich síť, význam a dosah působení. Přes dočasné potíže však svoji životaschopnost prokázala také v nových podmínkách a dále pokračují v úspěšném rozvoji – v roce 1996 bylo 282 zařízení, v roce 2003 bylo 291 zařízení, v roce 2005 bylo 295 těchto zařízení. V současnosti se počet zařízení v ČR podle B. Hofbauera pohybuje okolo 300.²⁷

4.3 Organizační předpisy DDM

4.3.1 Zřizovací listina

„Základním dokumentem DDM je zřizovací listina. V této velmi důležité zprávě zřizovatel, kterým může být“ jak už bylo řečeno výše, „školský úřad, obec, církev, občanské sdružení nebo další právní subjekt, deklaruje základní parametry tohoto nově vznikajícího subjektu práva. Pro vlastní organizaci práce DDM jsou důležitá ustanovení, která vymezují název a sídlo, právní formu, obsah činnosti a statutární orgán (ředitel)“²⁸

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR zařazuje DDM do sítě škol, předškolních a školních zařízení. Toto zařazení je velice důležité, protože tím potvrzuje svůj status školského zařízení. DDM mohou fungovat i bez tohoto zařazení, v tomto případě nemají však nárok na příspěvky resortu školství určených pro volný čas.

²⁷ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. str. 86

²⁸ MACEK, Milan, et al. *Střediska pro volný čas dětí a mládeže : souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností*. str. 18

4.3.2 Organizační řád

Vnitřní fungování DDM je upraveno organizačním (vnitřním) řádem, který vydává ředitel zařízení dle § 30 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání – školský zákon. Vnitřní řád obsahuje především pravidla týkající se adresátů (kdo se může zúčastnit), podmínek účasti na programech, pobytu účastníků v prostorách SVČ chování účastníků (co se může, co ne), bezpečnosti a pořádku.

Vnitřní řád podrobně upravuje vnitřní fungování DDM. Vymezuje úkoly a pravomoci pracovníků, vyplývá z něj nadřazenost a podřazenost jednotlivých pracovníků, práva a povinnosti vzájemných vztahů. DDM je zde rozděleno na několik oddělení, dále jsou zde jmenováni jednotliví vedoucí zaměstnanci. Ředitele jmenuje ředitel školského úřadu se souhlasem zřizovatele DDM, další vedoucí zaměstnance jmenuje ředitel DDM z řad zaměstnanců. *„V organizačním řádu je vhodné upravit i formu a rozsah činnosti poradních orgánů ředitele DDM. Z § 3 odst. 2. Vyhlášky číslo 432/1992 Sb. o střediscích pro volný čas dětí a mládeže, plyne povinnost zřídit pedagogickou radu, jejímiž členy jsou interní pedagogičtí pracovníci a další členy jmenuje ředitel z řad externích pedagogických pracovníků a rodičů.“*²⁹

4.3.3 Další vnitřní závazné pokyny

Jakou formou jsou vydávány vnitřní závazné pokyny vyplývá z organizačního řádu DDM. Stanovuje například formu pracovní doby, zda je pevná či pružná, rozhoduje o rozsahu přímé výchovné práce zaměstnanců, dále evidenci majetku. Určuje výši zápisného do zájmových útvarů a další poplatky za účast na ostatních činnostech DDM. *„Vnitřním pokynem je vhodné upravit vedení a rozsah pedagogické dokumentace, vedení a rozsah ekonomické dokumentace, podmínky zařazení zaměstnanců do platových tříd, pravidla pro udělování příplatků za vedení, osobních příplatků a odměn, pravidla pro rozpočtování akcí, pravidla rozdělování a použití příspěvků státu a obce, pravidla pro uzavírání pracovních smluv, dohod o provedení práce.“*³⁰

²⁹ MACEK, Milan, et al. *Střediska pro volný čas dětí a mládeže : souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností*, str. 19-20

³⁰ MACEK, Milan, et al. *Střediska pro volný čas dětí a mládeže : souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností*, str. 22

4.3.4 Školní vzdělávací program DDM

Školní vzdělávací program pro vzdělávání ve školských zařízeních (DDM) zpracovávají přímo školská zařízení, protože jde o specifické vzdělávání s často úzkou vazbou na místní podmínky. Školní vzdělávací program pro vzdělávání DDM, stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, označení dokladů o ukončeném vzdělání. Dále stanoví popis materiálních, personálních podmínek, podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání v uvedeném školském zařízení uskutečňuje.

4.4 Činnosti domu dětí a mládeže

DDM jsou od začátku svého působení zřizovány, aby ovlivňovaly zájmy a vedly děti a mládež k organizovanému trávení volného času.

Činnost DDM se uskutečňuje souhrnem pravidelné, nepravidelné a spontánní činnosti. Dále pak organizováním pobytových akcí, individuální prací, poskytováním odborné a metodické pomoci, informatikou a prací s informací, případně i dalšími činnostmi.³¹

Jedním z hlavních a nejdůležitějších úkolů, které přímo vyplývají z podstaty středisek volného času, je výchova ke smysluplnému využívání volného času. Pro její splnění je potřebné:

- vytvářet materiálně technické podmínky pro výchovně vzdělávací činnost;
- zlepšovat spolupráci se školami a využívat na zabezpečení zájmové činnosti i jejich prostory a materiálně technické vybavení;
- rozvíjet propagační činnost, která je důležitým prostředkem nejen na zabezpečení informovanosti o aktivitách v organizaci, ale je také důležitým prostředkem pro rozvíjení spolupráce se školami, školskými, dětskými a dalšími organizacemi;
- realizovat akce pro širší veřejnost;

³¹ MACEK, M., HÁJEK, B. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. str. 81

- vypracovávat projekty na získávání grantů;
- věnovat pozornost kvalitnímu personálnímu obsazení;
- při přímé výchovné práci je potřebné využívat různé motivační a netradiční metody a formy činnosti, které zvýší zájem dětí a mládeže k účasti na aktivitách SVC;
- vytvářet pestrou nabídku zájmových útvarů;
- věnovat pozornost talentovaným dětem a mládeži;
- v rámci příležitostné a prázdninové činnosti připravit rozmanitou a zajímavou činnost směřující k rozvoji tvořivosti dětí a mládeže ve volném čase, zabezpečit volnou zájmovou činnost pro všechny děti a mládež formou volné zábavy, návštěvy různých kulturních zařízení a organizovaných soutěží;
- věnovat pozornost prevenci závislosti a negativních jevů dětí a mládeže, zprostředkovat informace ochranného charakteru, rozvíjet diskuse o životním stylu, hodnotách, pozitivních a negativních způsobech využívání volného času.³²

4.4.1 Nabízené formy činností v DDM

Činnost domu dětí a mládeže je vymezena v § 111 školského zákona a podle vzdělávacích programů uvedených v § 5 školského zákona.

Zájmové vzdělávání se uskutečňuje především těmito formami

- pravidelná zájmová činnost
- příležitostná zájmová činnost
- táborová a rekreační činnost
- individuální práce, vytváření podmínek pro rozvoj nadaných dětí
- spontánní činnost

³² Socialia 2000. Mládež a volný čas. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 10. a 11. října 2000. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, s. 110-111.

4.4.1.1 Pravidelná zájmová činnost

Je to činnost, která je organizována zejména ve stálých zájmových útvarech jako jsou kroužky, kluby, soubory a další, které mají stálou členskou základnu a pravidelně se scházejí ke své činnosti.³³ Uskutečňuje se zpravidla dlouhodobě, dnes již také počínaje předškolním věkem, pak také v průběhu dětství a dospívání. Zájmová činnost tak převádí zájemce i přes práh dospělosti, mnohdy ovlivňuje i jeho celoživotní profesní a zájmové zaměření a přispívá k její socializaci. Počet zájmových útvarů se mění v závislosti na zájmu veřejnosti. Podmínkou je pravidelnost, u zájmových útvarů je přizpůsobena požadavkům veřejnosti i personálním možnostem organizace.

Charakteristika jednotlivých zájmových útvarů:

Kroužek je menší zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla na vnitřní obohacení členů, zaměřuje se na vnitřní život útvaru (např. rybářský kroužek, modelářský kroužek, čtenářský kroužek).

Soubor je zájmový útvar jehož činnost směřuje zpravidla k veřejné reprodukci (např. taneční, hudební). Má závaznější charakter a většinou také více členů než kroužek.

Klub je zájmový útvar s volnější strukturou a možnou receptivní činností členů (filmový klub).

Oddíl se dnes mnoho nepoužívá, výjimečně u sportovních nebo turistických útvarů.

Kurz je útvar s kratší délkou trvání a zpravidla směřuje k osvojení určité dovednosti (např. kurz vaření, výpočetní techniky, pletení).

Na závěr školního roku bývá s činností útvaru seznamována veřejnost (rodiče, přátelé, jiné děti). Prezentace probíhá formou výstav, vystoupení nebo ukázek.

³³ MACEK, M., HÁJEK, B. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. str.81

4.4.1.2 Zájmová činnost příležitostná

Zájmovou činností příležitostnou jsou zejména jednorázové nebo cyklické akce, jednodenní i vícedenní akce a činnosti, besedy, přednášky, exkurze, kulturní a sportovní akce, jednodenní i krátkodobé akce, pobyty v přírodě, výlety, poznávací akce, jednorázové kurzy, školení, výstavy, koncerty, divadelní a další kulturní programy, společné akce rodičů s dětmi a další různorodé aktivity.³⁴

Příležitostná zájmová činnost zahrnuje širokou nabídku pestrých činností a aktivit, které nejsou organizovány jako trvalé nebo pravidelně se opakující. Akce jsou připravovány měsíčně a zahrnují aktivity pro všechny věkové kategorie. Cílem aktivit je při zajímavých příležitostech zaujmout děti a postupně je získat pro pravidelnou činnost.

„Specifickou formou příležitostné činnosti jsou tzv. příměstské prázdninové tábory, což je nabídka akcí pro děti v určitém cyklu a má i charakter sociální služby pro děti zaměstnaných rodičů o prázdninách.“³⁵

4.4.1.3 Pobytové akce

Pobytové akce je spojena s vícedenním souvislým pobytem účastníků mimo domov, jako jsou tábory, vícedenní soustředění zájmových útvarů, lyžařské pobyty, výlety, krátkodobé nebo víkendové akce apod. v době dlouhodobého volna – tj. o letních či jarních prázdninách.

4.4.1.4 Individuální práce – práce s talentovanou mládeží

Individuální práce je jednou z forem zájmového vzdělávání. Jedná se o vytváření speciálních útvarů pro talentované jedince, vyhledávání a podpora talentovaných dětí a mladých lidí, individuální práce dětmi mimo zájmové útvary (konzultace, umožnění práce v odborných pracovnách apod.), zadávání a řešení tematických úkolů, odborná soustředění atd..³⁶

³⁴ MACEK, M., HÁJEK, B. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. str. 82

³⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. str. 123

³⁶ MACEK, M., HÁJEK, B. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*, str. 63

4.4.1.5 Spontánní činnost

Spontánní činnost je průběžná nabídka různých činností, která je využívána individuálně nebo skupinami účastníků neorganizovaně, dle jejich aktuálního zájmu. Tato činnost je volně přístupná všem zájemcům a je časově vymezena pouze provozní dobou a přizpůsobena časovým možnostem dětí a mládeže. Organizačně a pedagogicky je ovlivňována pedagogy pouze nepřímo.³⁷

³⁷ Metodický list ke spontánní činnosti, *Informační listy*. 1999, č. 3, s.1

5 Podmínky pro spontánní činnost

Vzhledem k současným trendům životního stylu mladé generace, odklonu od organizovanosti, od zájmu navštěvovat pravidelné aktivity, pocítovat přímý vliv pedagoga či jiného organizátora, dostává se do popředí potřeba organizovat spontánní aktivity. Ty se

stávají jednou z možností, jak do účelného využívání volného času zapojit mnohem širší populaci dětí a mladých lidí, často sociálně znevýhodněných, kteří jsou mnohem více vystaveni působení sociálně negativních vlivů.

Spontánní činnost v DDM má již dnes své právoplatné místo. Nebylo tomu tak ale od počátku DDM. Ještě v roce 1999 na celostátní poradě ředitelů středisek pro volný čas řešili otázku, zda spontánní činnost patří do DDM či nikoli. *„Hlavním výsledkem diskuze bylo jednoznačné konstatování, že spontánní činnost je pro práci s dětmi přínosná a tudíž o jejím jednotném zavádění v SVC nemůže být pochyb.“*³⁸

Podle Informačních listů 1999 *„základ spontánní činnosti spočívá ve dvou krocích:*

- 1) *Vytvořit místo, kde by se mládež mohla a chtěla sejít a popovídat si, případně, kde by se mohla něčím zabavit, tzn. jakési srazové místo či shromaždiště, které by bylo volně přístupné a otevřené pokud možno co nejdéle, místo, jehož vybavení by odpovídalo vkusu mladých*
- 2) *Nabídnout jim na tomto místě alespoň jednu aktivitu a informovat je přehledně a aktuálně o tom, co mohou kdy dělat jiného v dalších prostorách zařízení.“*³⁹

5.1 Prostorové a materiální vybavení

Hlavní zásadou pro prostorové vybavení je jeho bezprahovost, tzn. přístup by neměl být omezován zvonky, průchody přes šatnu nebo vrátnici. Co se týká materiálního vybavení, je zde spousta možností. Mezi základní vybavení patří stolové zázemí a sezení. Mezi další patří stolní hry, stolní fotbal, kulečník, šipky, nabídka hudební zkušebny,

³⁸ Závěry z celostátní rady ředitelů středisek pro volný čas dětí a mládeže, *Informační listy*. 1997, č. 2, s. 9-16..

³⁹ Metodický list ke spontánní činnosti. *Informační listy*. 1999, č. 3, s. 3-6.

počítače, posilovna. Nabídka činností musí vycházet a přizpůsobit se aktuálnímu zájmu potencionálních účastníků.⁴⁰

5.2 Personální a organizační zajištění

Ačkoliv spontánní aktivity probíhají bez přímého pedagogického vedení, neznamená to, že zde pedagog není přítomen vůbec. Pedagog zde působí spíše jako rádce, informátor, dohlížitel a pomocník. Tento způsob práce je poměrně náročný, pedagog musí vědět, kdy aktivně vstoupit a zasáhnout a kdy se naopak stáhnout do pozadí, aby účastníci této činnosti neztráceli pocit samostatnosti.

5.3 Otevřený klub pro mládež jako jedna z forem spontánní činnosti

„Otevřený klub je jednou z forem spontánní činnosti, která může oslovit velkou část dětí a mládeže, jež nechce být nikde organizována. Vybudováním otevřeného klubu nabízíme místo, prostor, přirozené „shromaždiště“, kde se děti a mládež mohou neformálně sejit, popovídat si, posedět, kde mohou případně realizovat své zájmy a schopnosti, naučit se aktivně trávit volný čas. Je to místo, které je volně přístupné a otevřené, pokud možno co nejdéle, místo, jehož atmosféra odpovídá životnímu stylu mladých. Klub by se měl stát pro mladé bodem jistoty a bezpečí, místem, kde mohou najít zázemí i sebedůvěru.“⁴¹

Dále by měl otevřený klub naplňovat funkci poradenského místa, kde mohou návštěvníci najít i radu, případně pomoc v obtížných životních situacích. Otevřený klub by měl podtrhovat neformálnost i vlastním prostředím. Ideální je, když sami návštěvníci mají možnost vzhled klubu ovlivnit a přímo se účastnit na činnostech s jeho vzhledem souvisejících. Pomalované stěny, vylepené plakáty, artefakty vlastní výroby apod., to vše vytváří prostředí, se kterým se mladí ztotožňují lépe než s konformně zařízenými místnostmi.

Podle NIDM můžeme kluby rozdělit na tři typy. Při zakládání klubu je nutné si uvědomit možnosti daného DDM, prostory a personální obsazení.

⁴⁰ Metodický list ke spontánní činnosti. *Informační listy*. 1999, č. 3, s. 3-6.

⁴¹ BURDA, Jan; JANIČATOVÁ, Monika; TOMEČEK, Antonín. *Otevřené kluby mládeže*. str. 2

1. Herna - možnost zahrát si např. stolní hry, kulečnick, šipky, stolní tenis atd.
2. Klub, čajovna - mladí lidé mohou v nekuřáckém prostředí klubu např. posedět u nealkoholického občerstvení, poslechnout si hudbu
3. Kombinace dvou předchozích

„I když je klub ve své podstatě neorganizovaná nepravidelná činnost, je nutné, aby klub měl svá pravidla, svůj provozní a organizační řád stanovující podmínky, za jakých je možno aktivity realizovat. Například vymezení bezpečnostních pravidel činností, způsoby zapůjčování materiálu (sportovních potřeb), podmínky případné finanční spoluúčasti apod. Řád by měl být viditelně umístěn ve všech využívaných prostorách.“⁴²

⁴² BURDA, Jan; JANIČATOVÁ, Monika; TOMEČEK, Antonín. *Otevřené kluby mládeže*. str. 2-7

6 Praktická část

6.1 Cíl

Cílem mé praktické části je ověřit způsoby realizace spontánní činnosti v praxi a přispět tak k objasnění problematiky DDM (tedy k naplnění cíle celé práce).

6.2 Průzkum

Průzkum jsem zvolila vzhledem k velikosti vzorku, který byl omezený počtem DDM. V teoretické části jsem vymezila základní pojmy. Teoretická hlediska budou ověřovány prakticky v průzkumu DDM, který dále popisuji. V této části práci jsem formulovala průzkum, jeho cíl a navrhla výzkumnou metodu. Definovala jsem pět výzkumných otázek a vybrala výzkumný vzorek.

Při empirickém zkoumání jsem zvolila kvantitativní postup – dotazník.

6.2.1 Výzkumné otázky

- 1. „V jakých formách probíhá spontánní činnost?“**
- 2. „Co je obsahem spontánní činnosti? “**
- 3. „Je zajištěna bezprahovost spontánních činností?“**
- 4. „Jaká je kvantita nabízených spontánních činností?“**
- 5. „Jak velká je míra využití spontánních činností?“**

6.2.2 Použitá metoda

Pro svůj průzkum jsem použila dotazník, který jsem sama sestavila (kompletní dotazník viz. Příloha č. 1). Tato výzkumná metoda umožňuje v relativně krátké době získat velké množství informací. Zároveň má však svá negativa jako jsou nižší návratnost, zvláště při neosobním sběru dat, a také pravdivost odpovědí.

Dotazování byli ujištěni o anonymitě dotazníku, který nevyžadoval vysoké časové nároky, byl sestaven z 10 uzavřených a polouzavřených otázek tak, aby pomohl odpovědět na 5 výzkumných otázek.

6.2.3 Výzkumný vzorek

Zkoumaný vzorek tvoří pedagogičtí pracovníci DDM, kteří zajišťují chod spontánní činnosti v oblasti Libereckého a Královéhradeckého kraje. Důvodem výběru těchto dvou krajů byla blízkost mého bydliště, a zároveň moje spolupráce s některými DDM v těchto dvou krajích.

Provedení dotazníkového šetření bylo předem telefonicky projednáno s pedagogickými pracovníky DDM. Následně jsem využila elektronického rozeslání dotazníků a sběru dat.

V Libereckém kraji je celkem 16 DDM a v kraji Královéhradeckém jejich počet činí 20, celkem tedy 36 oslovených pracovníků DDM.

6.2.4 Sběr a analýza dat

Dotazníky byly distribuovány, jak jsem již dříve uvedla elektronickou podobou v červnu 2011. Návratnost dotazníků byla (po zaokrouhlení) 72% tedy ze 36 distribuovaných dotazníků se mi jich vrátilo 26.

6.2.5 Vyhodnocení průzkumu

Vyhodnocení jednotlivých deseti otázek dotazníků jsem seřídila a vyhodnotila dle výzkumných otázek.

Výzkumná otázka č. 1 „V jakých formách probíhá spontánní činnost?“

Dotazníková otázka č. 2

Jakou formou nabízíte spontánní činnost?	Počet	Procenta
Prostory, sloužící výhradně pro spontánní činnost	6	23%
Prostory, sloužící nejen pro spontánní, ale i jinou činnost	15	58%
Samostatný klub	4	15%
Jiné	1	4%

Tabulka 1 – Jakou formou nabízíte spontánní činnost?

Dotazníková otázka č. 3

Jakou formou probíhá dohled?	Počet	Procenta
Pedagogický pracovník, který má na starost pouze spontánní činnost	4	15%
Pedagogický pracovník, který nemá na starost pouze spontánní činnost	22	85%
Dobrovolník, praktikant	0	0%

Tabulka 2 – Jakou formou probíhá dohled?

První výzkumná otázka se zabývá formou využití spontánní činnosti v DDM. Jedním z nejdůležitějších kritérií je prostor, v němž mohou děti a mládež trávit neorganizovaný čas, jak bylo řečeno v teoretické části. Prostorem, sloužícím spontánním činnostem se zabývá dotazníková otázka č. 2. Nejvíce, 58% tázaných DDM využívají pro spontánní činnost prostory, které neslouží pouze pro tuto činnost, ale i ostatní činnosti.

Druhou nejvíce využívanou možností, ač z hlediska spontánní činnosti určitě vhodnější jsou samostatné prostory pro spontánní činnost. Tuto možnost vybralo 24%. Možnost samostatného klubu vybralo 15% DDM a poslední možnost – jiné, vybral jeden respondent, bohužel neuvedl jakým jiným způsobem.

Dotazníková otázka č. 3 se zabývá personálním zajištěním. Podle grafu č. 2 je patrné, že nejvyšší procento DDM (85%) využívá k dohledu nad spontánní činností pedagogického pracovníka, který v danou chvíli nemá na starost pouze chod spontánní činnosti. Jenom 15% DDM využívá pro spontánní činnost pedagogického pracovníka, zabývajícího se v danou chvíli pouze spontánní činností.

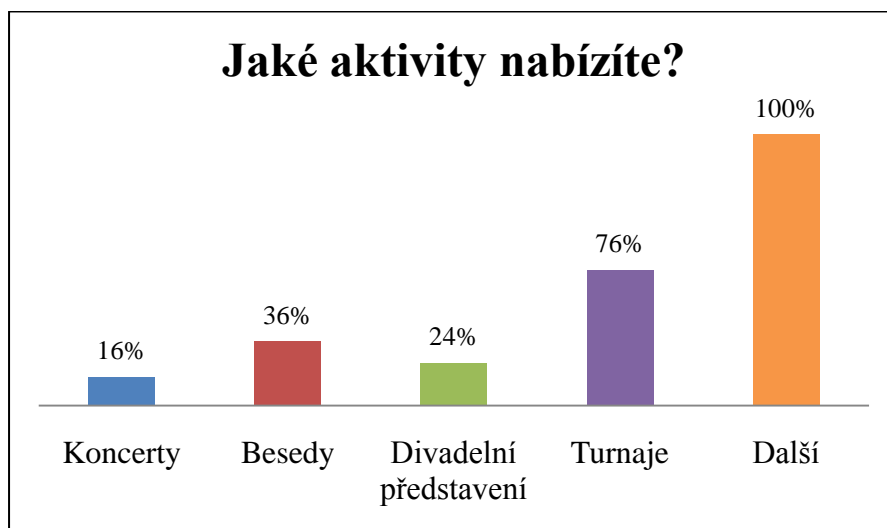
Závěry a diskuse k výzkumné otázce č. 1

Pro spontánní činnosti respondenti nejvíce využívají prostory, sloužící nejen pro spontánní ale i jinou činnost DDM. Je jasné, že mnoho institucí nemá potřebné prostory pro zajištění samostatné místnosti pro spontánní činnost. Nevýhodou je vybavení takové místnosti, a také omezení doby přístupnosti pro zájemce o spontánní činnosti. Zajištěním samostatné místnosti a ještě lépe klubu, umožňujeme návštěvníkům jistý pocit soukromý, vybavení se mohou zařídit podle potřeb spontánní činnosti, není tak časově omezený provoz, nemusí se dělit o tento prostor s jinými kroužky atd.

Další, pro mě zajímavý závěr, vyplynul z otázky, „Jakou formou probíhá dohled?“ Pouhých 15% respondentů může zajistit pro spontánní činnosti samostatný pedagogický dohled. Zbylých 85% zajišťuje pedagogický dohled pracovníkem, který v danou chvíli nemá na starost pouze spontánní činnost.

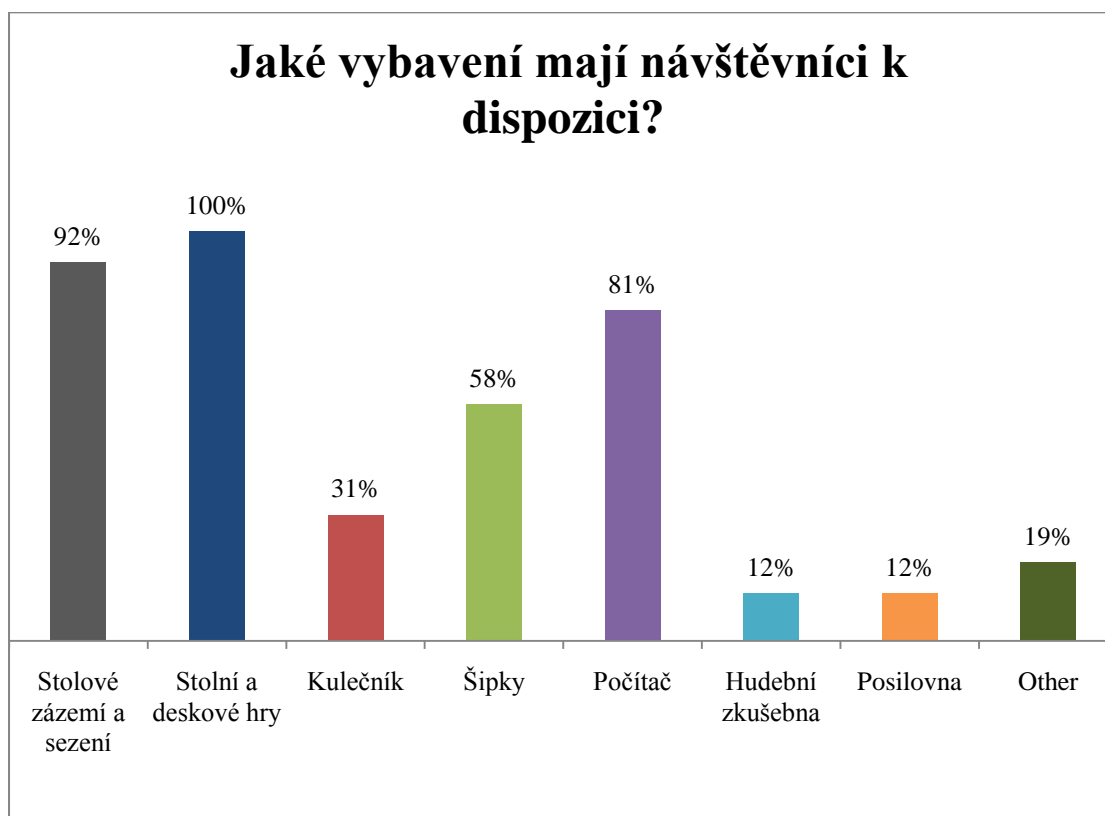
Výzkumná otázka č. 2 „Co je obsahem spontánní činnosti? “

Dotazníková otázka č. 6

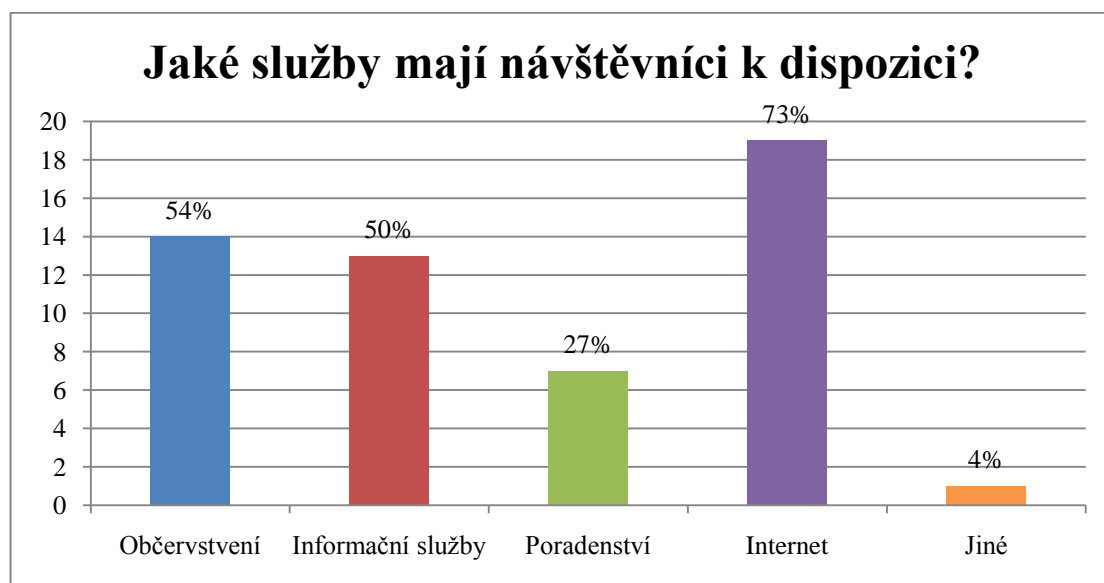
Graf 1 - Jaké aktivity nabízíte?

Dotazníková otázka č. 7

Graf 2 - Jaké vybavení mají zájemci k dispozici?

Dotazníková otázka č. 9

Graf 3 - Jaké služby mají návštěvníci k dispozici?

U všech třech otázek, týkajících se obsahu spontánní činnosti, mohli dotazovaní zaškrtnout více, než jednu odpověď, proto nemohou být výsledky vyhodnoceny v procentech.

U dotazníkové otázky č. 6 je podle grafu zřejmé, bylo nejvíce odpovědí „Jiné“, mezi které nejčastěji patří:

jiné hry ; různé herní konzole; hry na hřišti; diskotéky;

U dotazníkové otázky č. 7 se všichni respondenti, tj. 26 shodli na využití stolních a deskových her. Mezi další dvě důležité skupiny odpovědí patří stolové zázemí, které nevyužívají pouze 2 DDM a na třetím místě počítač, který uvedlo 21 respondentů. Následující možnosti s počtem respondentů 15 využívá šipky. Vždy tři respondenti uvedli varianty posilovna a hudební zkušebna. Výběrem jiné odpovědělo 5 DDM. Mezi nejčastější odpovědi „jiné“ patří:

Tělocvična; Tomovy parky; herní konzole;

Dotazníková otázka č. 9 se týká možnosti využití služeb při spontánní činnosti. Nejvíce respondentů se shodlo s odpovědí internet, v množství 19. Občerstvení nabízí 14 respondentů a informační služby 13. Pouze 7 respondentů uvedlo možnost poradenství.

Závěry a diskuze k výzkumné otázce č. 2

V další výzkumné otázce jsem se zabývala obsahem spontánní činnosti. Myslím, že nabídka spontánních aktivit je pestrá. V dotazníku měli respondenti na výběr ze čtyř možností aktivit, nejvíce však odpovídali možnostmi jinými, kde zazněli i zajímavé činnosti jako například využití herních konzolí, skateparku, vysílání na velkoplošné TV a další. Toto jsou pro děti a mládež zajímavé a atraktivní možnosti trávení volného času.

Co se týče vybavení, jednoznačně vedou stolní a deskové hry. Další vysoce zastoupenou položkou je stolové zázemí a sezení, bez kterého si myslím, ani spontánní činnosti nabízet nelze. Děti často nestojí o nic jiného, než mít prostor, kam se s kamarády posadit a popovídat si, nebo si zahrát výše zmíněné stolní a deskové hry. Ve většině DDM patří k nabídce využití počítače, šipek, kulečnicku a stolního fotbalu. Ve 3 zařízeních nabízejí k dispozici také hudební zkušebnu nebo posilovnu, čili nabídka znovu celkem pestrá.

S nabídkou vybavení také souvisí nabídka nabízených služeb. Nabídka využití internetu nechybí ve většině zařízení a ani nabídka občerstvení, či informačních služeb. Méně zastoupenou odpovědí bylo využití poradenství. Tato činnost by měla naplňovat i funkci kontaktního a poradenského místa, kde mohou návštěvníci najít i radu, případně pomoc v obtížných životních situacích (rodinné konflikty, školní problémy, problémy s uplatněním na trhu práce apod.).

Výzkumná otázka č. 3 „Bezprahovost spontánních činností.“

Dotazníková otázka č. 4

Je návštěvnost omezena věkem?	Počet	Procento
Ano	5	19%
Ne	21	81%

Tabulka 3 - Je návštěvnost omezena věkem?

Dotazníková otázka č. 10

Nabízené služby jsou:	Počet	Procenta
Vše zdarma	16	62%
Některé za úplatu	10	38%

Tabulka 4 - Nabízené služby jsou:

Dotazníková otázka č. 8

Jaká je přístupnost do místa určeného spontánní činnosti?	Počet	Procenta
Šatna	9	35%
Zvonky	4	15%
Vrátnice	1	4%
Nahlásit se pracovníkovi DDM	14	54%
Bez omezení	6	23%
Další	0	0%

Tabulka 5 - Jaká je přístupnost do místa určeného spontánní činnosti?

Výzkumná otázka č. 3 se týká bezprahovosti spontánních činností.

S touto výzkumnou otázkou souvisí dotazníková otázka č. 4, která se respondentů táže, zda je návštěvnost spontánních aktivit omezena věkem. Jak vyplývá z grafu, necelých 20% uvedlo věkové omezení a to takto: Od 10 (2x); 6 – 18; 12 – 18; 12-26;

Dále jsem se v rámci výzkumné otázky č.3 tázala na zpoplatnění služeb ve spontánní činnosti. 62% respondentů, tj. 16 DDM poskytuje všechny služby zdarma. Zbýlých 10 respondentů poskytuje některé služby také za úplatu. Nejčastěji požadují symbolický poplatek za internet, občerstvení, někteří i za pořádání turnaje.

Nejdůležitější otázka, která se bezprahovosti spontánních činností týká je dotazníková otázka č. 8 „ Jaká je přístupnost do místa určeného spontánní činnosti?“ Respondenti opět mohli vybrat více možností. Nejvíce dotazovaných uvedlo, že se návštěvník musí nahlásit pracovníkovi DDM a to v počtu 14. 8 respondentů uvedlo, že zájemci musí projít šatnou, u 4 DDM použít zvonky a 1 respondent uvedl vrátnici. Pouze 6 DDM umožňuje vstup bez omezení.

Závěry a diskuse k výzkumné otázce č.3

Jednou z podmínek pro spontánní činnost je její bezprahovost. Tzn. volný přístup bez omezení zvonky, šatnou, přezůvkami. Tato místnost by měla být nejlépe přístupná rovnou z „venku“. Tím podporuje důležitou neformálnost této činnosti, pocit bezpečí a přístupnosti pro děti, které z různých důvodů nechtějí být pod přímým pedagogickým dohledem. Volný přístup jim tento pocit umožňuje a zároveň zařízení zajišťuje bezpečný prostor bez negativního působení okolí. Bohužel z 26 dotazovaných takovýto volný přístup má zajištěno pouze 6 zařízení. Samozřejmě vše souvisí s prostorem, který má daný DDM k dispozici. Pokud využívá prostor, který neslouží pouze pro spontánní činnosti, projít šatnou, či přezutí je zcela samozřejmé a je dané také provozním řádem zařízení. U této otázky mě nejvíce překvapila četnost odpovědi „nahlásit se pracovníkovi DDM“. Tato nutnost nahlášení zcela zavrhuje hlavní myšlenku spontánní činnosti a spoustu dětí „zvenku“ DDM odradí, což je velká škoda.

Výzkumná otázka č. 4 „Kvantita spontánních činností.“

Dotazníková otázka č. 1

Jak často mají zájemci možnost využít spontánní činnost ve Vašem DDM?	Počet	Procento
Všechny všední dny	14	54%
Pouze některé všední dny	8	31%
Všechny všední dny + víkend	4	15%
Nikdy	0	0%

Tabulka 6 - Jak často mají zájemci možnost využít spontánní činnost ve Vašem DDM?

Výzkumná otázka č. 4 se týká kvantity spontánních činností. K této výzkumné otázce se váže dotazníková otázka č. 1 „Jak často mají zájemci možnost využít spontánní činnost ve Vašem zařízení?“

Většina DDM, v počtu 14, nabízí spontánní činnosti všechny všední dny. 8 respondentů pouze vybrané všední dny a 4 DDM nabízí využití spontánních činností i o víkendu.

Závěry a diskuse k výzkumné otázce č.4

Kvantita nabízených aktivit jednoznačně souvisí s další výzkumnou otázkou, kterou je míra využití spontánní činnosti. Čím více dětí navštěvuje tyto aktivity, tím více prostoru je nutno jim dát. Naopak je zbytečné nabízet nevyužitý prostor v době, kdy o něj není příliš zájem. Potěšilo mne, že většina respondentů nabízí spontánní činnosti všechny všední dny, někteří dokonce víkendy. Samozřejmě musíme brát ohled také na personální zajištění.

Výzkumná otázka č. 5 „ Míra využití spontánní činnosti“

Dotazníková otázka č. 5

Kolik návštěvníků se u Vás denně vystřídá?	Počet	Procenta
Do 10	8	31%
10 až 20	13	50%
Nad 20	5	19%

Tabulka 7 - Kolik návštěvníků se u Vás denně vystřídá?

Výzkumná otázka č. 5 řeší míru využití spontánní činnosti. V dotazníkové otázce č. 5 jsem se tedy zajímala o počet návštěvníků, který se v DDM denně vystřídá.

U 50 % respondentů se denně vystřídá mezi 10 a 20 návštěvníky. Druhou nejpočetnější odpovědí bylo do deseti návštěvníků, takto odpovědělo přes 30% respondentů. Poslední skupinou jsou respondenti s více jak 20 návštěvníky denně.

Závěry a diskuse k výzkumné otázce č.5

Jak jsem již uvedla v předchozí diskusi, tyto dvě výzkumné otázky spolu úzce souvisí a navzájem se ovlivňují. Dále využití spontánních služeb ovlivňuje velikost města či obce, ve kterém působí. Vzhledem k tomu, že dotazník vyplňovali také pracovníci DDM v menších městech, nepřekvapuje mě, že některé navštěvuje pouze do deseti osob.

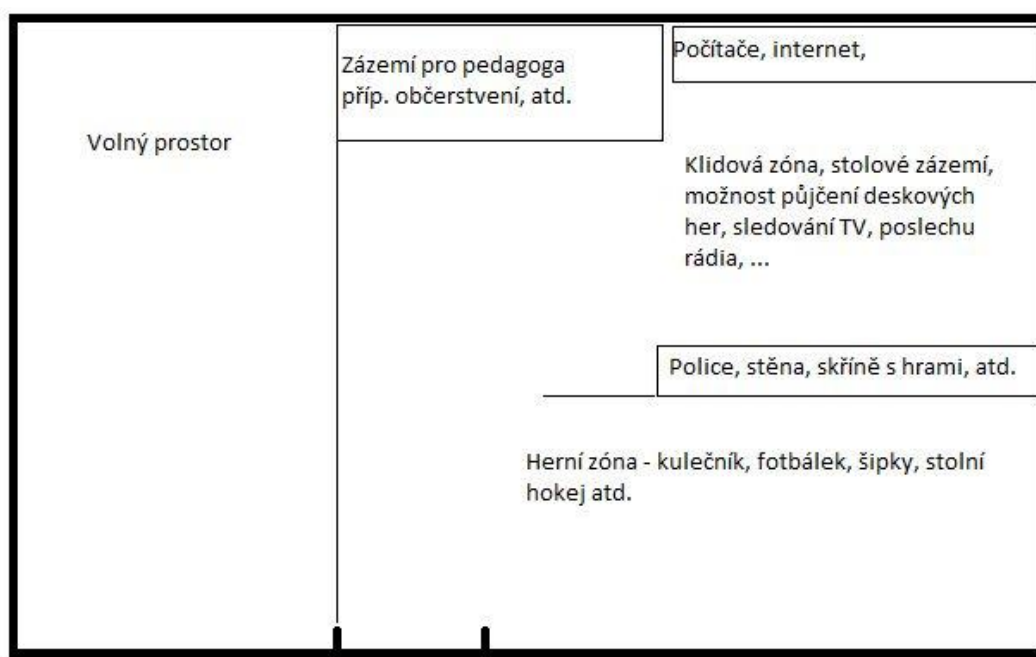
6.3 Návrh realizace spontánní činnosti

Ve svém návrhu vycházím z teoretických zkušeností získaných studiem literatury, vlastních praktických zkušeností z této oblasti činností DDM a z výsledků vyplývajících z mnou realizovaného průzkumu. Spontánní činnost má nezastupitelnou roli v takovýchto organizacích a jak jsem se s tímto problémem sama setkala, často bývá ještě opomíjena či nedohodnocována. Tyto činnosti DDM jsou jednou z možností, jak do účelného využívání volného času zapojit mnohem širší populaci dětí a mladých lidí, často sociálně znevýhodněných, kteří jsou mnohem více vystaveni působení sociálně negativních vlivů.

V tomto návrhu se dále budu orientovat podle mnou navržených pěti výzkumných otázek.

Forma využití spontánní činnosti

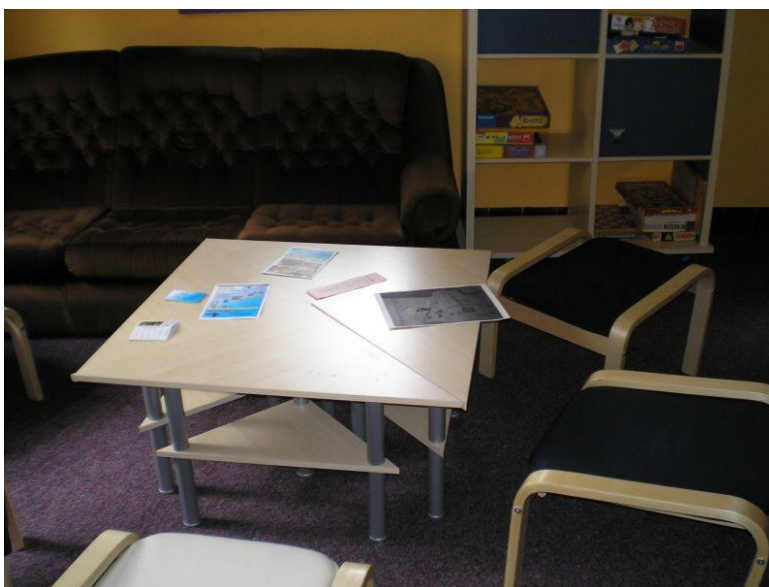
Nejlepší možností je samozřejmě možnost vybudovat samostatný otevřený klub. Pokud tato možnost není, tak alespoň vyčlenit v budově DDM samostatnou místnost určenou pro spontánní činnosti, aby se navzájem nerušil provoz z pravidelnou či příležitostnou zájmovou činností. Další výhodou samostatné místnosti je možnost jejího vybavení, určeného pro spontánní činnost. Měla by zde být možnost alespoň nějakého členění místnosti, oddělit například policemi, závěsy, atd.:

Obrázek 1 – Návrh členění místnosti

- Klidový kout – povídání, hraní stolních a deskových her, poslech rádia nebo TV, internet
- Herna – šipky, kulečník, fotbálek
- Volný prostor – sloužící např. jako parket pro pohybové vyžití, hraní divadla aj.

Příklady: (Obrázky pocházejí z internetového zdroje DDM v Lomnici nad Popelkou, dostupné na: www.ddmlomnice.cz)

Obrázek 2 - Klidový kout

Obrázek 3 - Herna

Obrázek 4 - Taneční parket

Při realizaci klubu mládeže a jeho vybavení je dobré dát dostatek prostoru jeho návštěvníkům. Například při výzdobě klubu je možné ponechat velký prostor nápadům dětí a jejich iniciativě. Pomalované stěny, vylepené plakáty, artefakty vlastní výroby apod., to vše vytváří prostředí, se kterým se mladí ztotožňují lépe než s konformně zařízenými místnostmi.

Obrázek 5 - Příklad úpravy prostor

Spontánní činnost probíhá sice bez přímého pedagogického vedení, většina část by mohla a měla být víceméně samoobslužná. Osoba pedagoga je tady však důležitá. Z vlastní zkušenosti vím, že si někteří pedagogové mohou nechat pomoci tzv.

dobrovolníkem, který pomáhá s organizací činností, může plnit funkci i dohledu, ale vždy jen do jisté míry a pedagogický pracovník by měl být schopen okamžitě reagovat na vážnější situace, jako jsou konflikty atd. Samozřejmě nejlepší variantou je pedagog, který má na starosti pouze spontánní činnost a může se její organizaci plně věnovat.

Obsah spontánní činnosti

Co se obsahu spontánní činnosti týče, nejdůležitějším faktorem pro výběr je momentální zájem potenciálních účastníků. Pedagog, který vede spontánní činnost by se měl orientovat ve světě mladých, vědět, jaké hry se zrovna hrají, co sledují v televizi, představu o hudební scéně atd. Tomu pak přizpůsobit nejen vybavení, ale také jednotlivé akce pořádané DDM. Čím pestřejší nabídka, tím lépe, pokud to prostor dovolí. Zároveň je vhodné nechat realizaci některých aktivit nebo celých akcí (diskoték, představení) na aktérech spontánní činnosti a opět pouze z povzdálí sledovat či radit.

Bezprahovost

Do míst, ve kterých probíhá spontánní činnost, by měl být zajištěn „bezprahový“ přístup (bez omezování zvonkem, vrátnicí, přezouváním!) a pokud možno přímo z ulice. Otázka věkového a finančního omezení je velice sporná. Opět velice záleží na možnostech daného DDM. Pokud má dostatek prostoru, jak pro volnou hru dětí, aby se nerušily s mládeží, která si sem přijde poslechnout hudbu, či si pouze popovídat, věkové omezení je zbytečné. Pokud to ale možnosti nedovolují, je vhodné zamyslet se, jaké věkové skupině dokážeme lépe vyhovět a na ni se zaměřit. Stejně tak závisí na možnostech dané instituce i finanční otázka. Pokud má dostatek prostředků, může některé služby a činnosti poskytovat zdarma.

Kvantita nabízených aktivit a míra jejich využití

Kvantita nabízených aktivit a míra jejich využití spolu úzce souvisí. Pokud je to možné, nejlepší možností je tuto činnost časově omezit pouze provozní dobou DDM a časovými možnostmi dětí a mládeže. Pro DDM to znamená zpřístupnit prostory v odpoledních a podvečerních hodinách. Někdy také večer, pokud se koná nějaká akce a vhodné je, zvlášť pokud se DDM nebo klub nachází v blízkosti školy, mít prostory

přístupné i v době polední pauzy mezi vyučováním. Zde se ovšem také prolíná personální zajištění, o kterém jsem mluvila výše. Provozní doba se samozřejmě odvíjí od využívání jednotlivých časů zájemci. Přizpůsobit ho jejich potřebám, např. pokud odpoledne chodí málo dětí a více chodí k večeru, zkusit otevírací dobu posunout atd.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo podat ucelený obraz domu dětí a mládeže jako jednoho z typů volnočasových institucí v ČR a zaměřit se zejména na spontánní činnosti a na způsoby realizace v praxi.

Během vytváření této práce jsem přečetla hodně knih i odborných článků, týkajících se problematiky volného času, výchovy ve volném čase a institucí tuto výchovu zajišťujících. Z poznatků získaných v teoretické části a vlastních zkušeností jsem sestavila dotazník pro pedagogické pracovníky DDM, s cílem zjistit způsoby realizace spontánních aktivit v jejich zařízení.

Snahou této práce bylo přiblížit čtenářům problematiku forem činností DDM, převážně spontánních činností a aktivit, které se dají v rámci spontánních činností organizovat. Dle výsledků průzkumu DDM nabízejí pro děti a mládež široké spektrum aktivit a služeb. Hůře na tom je bezprahovost nabídky spontánních činností, bez které nemohou DDM oslovit, co nejširší počet zájemců. Věřím však, že domy dětí a mládeže tuto nabídku stále rozšiřují a upravují, ať už se úpravy týkají současných zájmů dětí a mládeže, tak právě bezprahovosti této nabídky.

Na závěr bych chtěla říci, že dle současného trendu dětí a mládeže, zájem o spontánní aktivity nadále poroste. Nezbývá než doufat, že domy dětí a mládeže si s tímto zájmem poradí, budou nadále aktualizovat nabídku spontánních činností dle zájmu dětí a mládeže, a tím přilákají více návštěvníků, kteří budou moci trávit svůj volný čas v bezpečném prostředí.

Seznam použité literatury:

GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. 1. vyd. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-79-6.

HÁJEK, B. a kol. *Děti, vedoucí a volný čas*. Praha: IDM MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. Praha : Paido, 2002. 198 s. ISBN 80-7315-004-2.

MACEK, Milan, et al. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha : NIDM, 2007. 92 s.

MACEK, Milan, et al. *Střediska pro volný čas dětí a mládeže : souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností*. Praha: MŠMT - odbor pro mládež, 1998. 119 s.

MACEK, Milan, et al. *Metodika : pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha : NIDM, 2007. 92 s.

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. Praha : Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. Vyd. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8

SAKOVÁ, Karolína ; SAK, Petr. *Mládež na křižovatce*. Praha : Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2

SPOUSTA, V. et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 37 s. ISBN 80-210-1274-9.

Vyhláška MŠMT č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

Články:

Metodický list ke spontánní činnosti. *Informační listy*. 1999, č. 3, s. 3-6.

Socialia 2000. *Mládež a volný čas*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 10. a 11. října 2000. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, s. 111.

Závěry z celostátní porady ředitelů středisek pro volný čas dětí a mládeže, Brno 21.-23.3.1997. *Informační listy*. 1997, č. 2, s. 9-16.

Internetové zdroje:

BURDA, Jan; JANIČATOVÁ, Monika; TOMEČEK, Antonín. *Otevřené kluby mládeže*. NIDM, 2008 [cit. 2011-06-01]. Dostupné z http://www.icmck.cz/DOC/klub_mladeze_-_metodicky_material.pdf [cit. 2011-06-01].

Eurydice. *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě. Česká republika*. Vydání 2009/10 [online]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_CZ_CS.pdf [cit. 2011-05-20]

Seznam příloh

Č. 1. Dotazník pro pedagogické pracovníky DDM

Přílohy

Příloha č.1

Využití spontánní činnosti v domech dětí a mládeže

Veškeré informace jsou anonymní, sloužící výhradně pro účely méj bakalářské práce!

1. Jak často mají zájemci možnost využít spontánní činnosti ve Vašem DDM?

Vyberte jednu správnou odpověď. Pokud vyberete možnost nikdy, dále dotazník nevyplňujte!

- ☐ Všechny všední dny
- ☐ Pouze některé všední dny
- ☐ Všechny všední dny + víkend
- ☐ Nikdy

2. Jakou formou nabízíte spontánní činnosti?

Pokud vyberete možnost jiné, napište jinou formu.

- ☐ Prostory, sloužící výhradně pro spontánní činnost
- ☐ Prostory, sloužící nejen pro spontánní, ale i jinou činnost DDM
- ☐ Samostatný klub
- ☐ Jiné:

3. Jakou formou probíhá dohled?

- ☐ Pedagogický pracovník, který má na starost pouze spontánní činnost
- ☐ Pedagogický pracovník DDM (nemá v danou chvíli na starost pouze spontánní činnost)
- ☐ Dobrovolník, praktikant
- ☐ Jiné:

4. Je návštěvnost omezena věkem?

Pokud ano do políčka uveďte věk.

- ☐ Ne
- ☐ Ano

5. Kolik návštěvníků se u Vás denně vystřídá?

Myšleno pouze ve spontánní činnosti!

6. Jaké aktivity nabízíte?

Pouze pro spontánní činnost. Možno více odpovědí. U odpovědi jiné, opět napište do políčka jinou možnost.

- ☐ Koncerty
- ☐ Besedy
- ☐ Divadelní představení
- ☐ Turnaje
- ☐ Jiné:

7. Jaké vybavení mají návštěvníci k dispozici?

Stejně jako u předchozí otázky

- ☐ Stolové zázemí a sezení
- ☐ Stolní a deskové hry
- ☐ Kulečnick
- ☐ Šipky
- ☐ Počítač
- ☐ Hudební zkušebna
- ☐ Posilovna
- ☐ Jiné:

8. Jaká je přístupnost do místa určeného spontánní činnosti?

Více možností. Vyberte, čím musí projít návštěvník spontánní činnosti.

- ☐ Šatna
- ☐ Zvonky
- ☐ Vrátnice
- ☐ Nahlásit se pracovníkovi DDM
- ☐ Bez omezení
- ☐ Jiné:

9. Jaké služby mají návštěvníci k dispozici?

Návštěvníci spontánní činnosti. Více odpovědí.

- ☐ Občerstvení
- ☐ Informační služby
- ☐ Poradenství
- ☐ Internet
- ☐ Jiné:

10. Nabízené služby jsou:

Pokud vyberete možnost jiné, napište, které služby jsou placené.

- ☐ Vše zdarma
- ☐ Jiné: